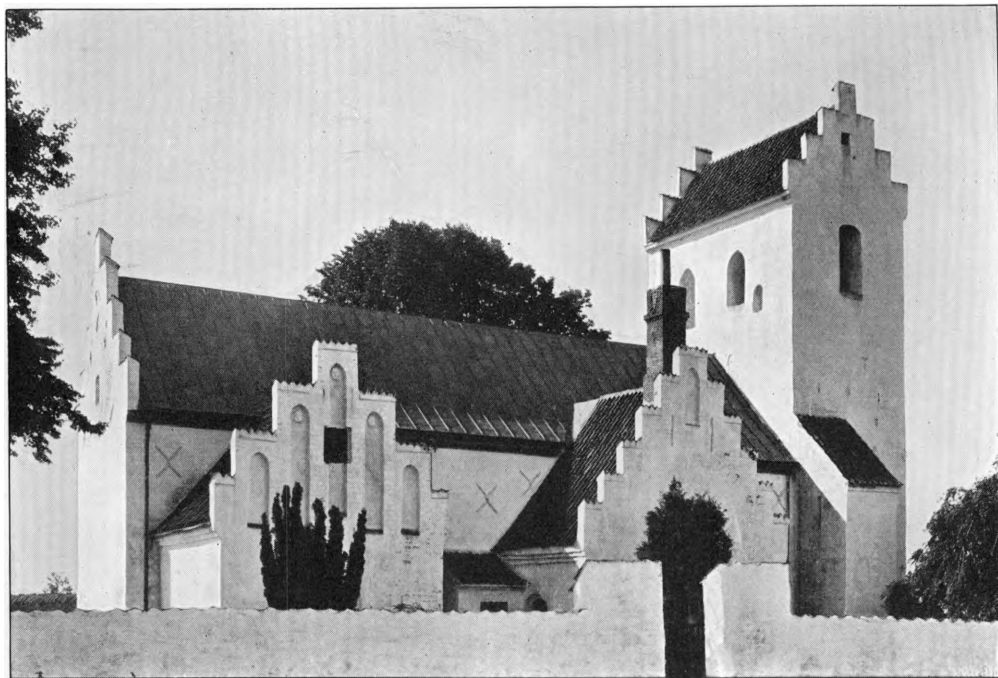

C. A. J. 1915

Fig. 1. Lyderslev. Ydre, set fra Nordøst.

LYDERSLEV KIRKE

STEVNS HERRED

Ved Skøde af 5. Febr. 1673 fik Baron Jens Juel til Juellinge overdraget Jus patronatus. Den følgende Ejerhistorie er ganske som Smerups¹. Fra Vemmetofte Kloster overgik Kirken til Selveje 1. Juli 1913.

Kirkebyen ligger ret nordligt i Sognet, nærmere ved Nabokirkerne Havnelev og Frøslev end ved Stranden. Kirken ligger Øst for den gamle Landsby.

Kirkegaarden er hegnet af en delvis sentmiddelalderlig Kridtkvadermur, der i Øst og Nord har Dørlaager med glatte Piller, nu uden Buestik; mod Syd Hovedindgang med fire rustikmurede Murstenspiller. †*Kirkeladen* eksisterede endnu i 1660'erne; 1661 havde Præsten den i Leje for 3 Mark, 1669 blev dens nordre Gavl nedtaget og erstattet med Deller (Rgsk.).

Bygningen er et Langhus med romansk Vestparti og romansk Taarn, medens den østre Del og de tre Tværbygninger stammer fra gotisk Tid.

Den romanske Kirkes Mure i Skibet og det samtidige Taarn er af *Kridtkvadre*, hvis senere Mørtelpuds er meget velbevaret bag Udbygningerne. Som Egnens Kirker har Skibet (Murhøjde o. 6 m) kun haft et enkelt, centralt placeret Vindue i hver Langside. Synligt fra den nordre Udbygnings Loft er

det nordre bevaret i ret uskadt Stand, omend med forhugget Lysning. Det er 110 cm højt, og sidder lavt, med Buetoppen 2m under den moderne Gims. Det søndre Vindue er betydeligt større (o. 255 cm højt, 138 cm bredt) og stærkere smiget, sikkert udvidet og forhøjet i senromansk Tid. Af Døre har den helt tilmurede Norddør haft rundbuet Yderkarm.

Taarnet er jævnbredt med Skibet, men virker paa Grund af sin Korthed alligevel slankt. I nederste Stokværk ses der af oprindelige Enkeltheder kun et tilmuret Sydvindue, hvis Rundbue i det indre naar tæt op under det yngre Taarnhvelvs Skjoldbue. I Mellemstokværket er der mod Vest en enkelt-

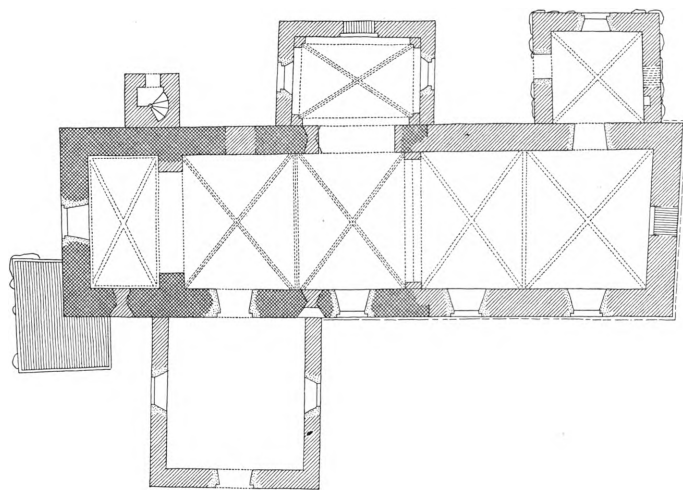

Fig. 2. Lyderslev. Plan. 1:300. Maalt af K. V. Barfoed 1914
(C. G. Schultz 1932).

smiget, vandret dækket Glug og mod Øst en rundbuet Dør ind til Skibets Loft. Klokkestokværket har baade mod Øst og Vest haft tre smaa rundbuede, nu delvis ødelagte Glamhuller (Højde 101 cm, Bredde o. 50—60 cm) siddende tæt over det nuværende Klokkegulv og over dem enkelte rudestillede Bombjækehuller (o. 30 × 30 cm) med større, kvadratisk Inderparti. Om Taarnets

Taggavle delvis er oprindelige, lader sig paa Grund af Taarnvæggens Kalklag ikke sikkert afgøre, men det er ret sandsynligt, da Taarnet fra første Færd maa antages ligesom nu at have haft »forkerte« Gavle i Nord og Syd. I Nordgavlen findes en enkeltsmiget, vandret afdækket Glug. Meget af Gavlene er dog ommuret.

Gotiske Ændringer og Tilføjelser. Ældst af disse er *Huælvene i Taarn og Skib*. I Tiden omkring 1400 overdækkedes Taarnrummet, hvorfra nu en stor, rund, af Munkesten muret Taarnbue aabner sig til Skibet, med et Krydshvælv, som har Rundstavprofil langs Vægbuerne og Halvstens Ribber, hvilende paa smaa runde, i tre Skifter udkragende Hjørnekonsoller (Overside utilgængelig). Noget senere, ved 1450—1500, medens den romanske Kirkes Kor endnu stod, fik Skibet sine to Hvælvfag, der indhuggedes i de gamle Mure, og hvis Ribber, der mødes i Toprude, ligesom Gjordbuen har skarp-rygget Profil (brede Overribber).

Omkring Aar 1500 veg det romanske Kor Pladsen for det sengotiske *Langhuskor*, hvis Mure overvejende er af Kridtkvadere. Østgavlen, hvori der skimtes et fladbuet Vindue med Munkestenskarme, staar skævt i Forhold til Langmurene; dens glatte Tagparti med ni spinkle Kamtakker, er ommuret 1642 (Aarstal i Jernankre). Korrummet overdækkes af to Hvælv, hvis Ribber forneden har spidsrygget Trekløverprofil, men foroven almindelig Halvstensform ligesom Gjordbuen (lette Overribber). Under Ribberne sidder Kridtstenskonsoller med groft udskaarne Menneskehoveder, under Gjordbuen Profilsten.

Samtidigt med Koret er *Sakristiet* paa dettes Nordside. I Munkestensmurene spores et fladbuet Østvindue. Gavlen har seks Kamtakker over fem spidsbuede Højblændinger; i de tre midterste sidder tæt under Spidsen grove Mandshoveder af Kridtsten som i Smerup. Rummet overdækkes af et Krydshvælv med Kvartstensribber og Toprude, som under sig har en lille Cirkelskive. 1719—20 blev en Dør brudt gennem Sakristimuren til Præsten (Rgsk.).

Den nordre *Udbygning* (oprindelig sikkert Kapel; i

Rgsk. 1665—66 nævnes Snedkerarbejde i »Kapellet«) har Kridtkvademure med Rest af en Skraakantsokkel paa Nordsiden og under Gesimsen Savskifte. En Norddør og et Vestvindue, begge fladbuede, er nu tilmurede. Den glatte Nordgavl er senere forhøjet med elleve Kamtakker, af hvilke Toptakken har en lille Spidsbueblænding. Rummet, der aabner sig til Skibet med en rundbuet Arkade (paa hvis ene Side et skraakantet Kragbaand), overdækkes af et paa Hjørnepiller indbygget Krydshvælv med skarprygget Ribbeprofil som Skibets vestre Hvælv (smalle Overribber). At Gavl og Tagværk har været lavere end nu, ses af en paa Skibets Mur indhugget Taglinje. I det nuværende Tagværk er der Rester af det sengotiske.

Vaabenhuset foran Syddøren er af Munkesten og Kridtkvadere, men har ikke bevaret middelalderlige Enkeltheder. Gavlen (iflg. Rgsk. 1661 nedfaldet og midlertidigt lukket med Planker) er glat og kamløs.

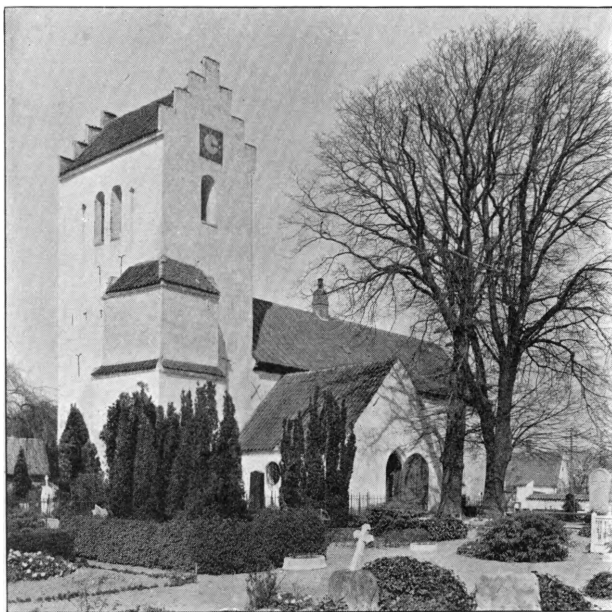

Fig. 3. Lyderslev. Ydre, set fra Sydvest.

M. M. 1919

C. A. J. 1915

Fig. 4. Lyderslev. Indre, set mod Øst.
deren af Taarnets Gesimser og Kamtakker er ret ubestemmelig.

Kirken staar hvidkalket. Alle aabne Vinduer har nymodens Murkarme om Støbejernsstel, i Langhuset spidsbuede, i Udbygningerne delvis cirkelrunde, fra o. 1850. Langhusets Sokkel mod Syd og Øst og Savskiftegesimsen er ligeledes moderne. Over den romanske Norddør er der 1929 gennembrudt et moderne Vindue af romansk Type. Det nyere Langhustag er kobbertækt, de andre Bygningsdele teglhængte. Blytag paa Kirken nævnes 1661 og 1755, da Udbygningerne ligesom nu stod med Tegltag.

KALKMALERIER

Nogle Ribbedekorationer, der fremkom og atter overkalkedes 1886, skal have lignet dem i Havnelev, men Oplysningerne herom er ganske ufyldstgørende.

INVENTAR

Alterbordet, der kun staar 12 cm fra Østvæggen, er muret, men dækkes af nyt Træpanel.

†*Alterklæde*, af karmosin Kamelhaarsplyds, med Sølvgalloner, kgl. Navn og Aarstal, blev anskaffet 1726 (Rgsk.).

Det til Taarnets Nordside føjede *Trappehus*, af Kridtkvadre og Munkesten, er sen-gotisk; Vindeltrappen har rund Kridtstensspindel. En svær *Støttepille* af Kridtkvadre paa Taarnets Sydvesthjørne, der har Skraakantsokkel og under de to Tagsæt rundede Gesimser, er vistnok opført 1616; et Jernanker-Hoved paa selve Pillen har Form som et 6-Tal, to paa Taarnmuren som 16. Paa Taarnets Vestside staar i Murankre: 1736. Klokkestokværkets nuværende Glamhuller er ganske uregelmæssige og sikkert brudte eller omdannede til forskellige Tider, ligesom Al-

Altartavlen, fra 1608, svarer i Opbygning ganske til Tavlerne i Magleby og Hellested og er ligesom disse et Arbejde af Københavnersnedkeren Engelbert Chastensen, men Bevaringstilstanden er mindre god. De fire Storsøjler, hvis »udgravne« Evangelistbilleder nævnes 1755, og Topvingerne er tarveligt fornyede af Fyr. Bevaret er derimod Topstykkets tre Hermer og Topornamentet, med C 4 under aaben Krone og RFPi Kartouche. Under Postamentfremspringene sidder Plader med Vaaben og Bogstaver, henvisende til Trykkevælde-Lensmanden Ditlev Holck og Fru Margrethe Krabbe. Storstykket har i Midtfeltets gamle Ramme et senere indsat Maleri: Fodvaskningen (95 × 81 cm) af J. Roed, og samtidig er Side-

V. H. 1930

Fig. 5. Lyderslev. Alterkalk o. 1575 og Svgekalk o. 1550—1600.

V. H. 1930

Fig. 6. Lyderslev. Alterstage.

felterne blevet overklistret med Papir, hvorpaa er malet Blomstervaser. Træværket er nu egetræsaadret med Forgyltning og Hvidt, hvorunder spores gammel Staffering. 1755 saas i Midtfeltet: »Nadverens Instiftelse og Forretning«, i Sidefelterne Joh. 3.16 og Fadervor samt Indstiftelsesordene. I Topfeltet læstes: »Christus opstod tredie Dag og opfoer til Himmels«; paa Storgesimsen: »16 Denne Tavle opreist dend Herre Christo og hans Menighed til Lov og Ære 10«; i Fodstykket: »Anno 1608 den Tid ærlig og velbyrdig Mand Dettloff Holck var Kongl. Maj. Befalings-Mand paa Trøggevelde blev denne Tavle giort og Anno 1610 er den malet og stafferet efter hans Forordning paa Kirkens Bekostning«.

Altarsølv (Fig. 5). *Kalk*, 25,5 cm høj, af smukt Renaissancearbejde. Foden har seks runde Tunger, hvorpaa er graveret: 1) Maria, Johannes, Dødningshoved og Skriftbaand omkring et paalagt

Kors med støbt Krucifiksfigur, 2) Kristus, staaende foran Gravkisten, trædende paa Dragen («Resurextio Christi»), 3) Kristus som Verdensdommer paa Regnbuen («Iuditium ultimum»), 4) Syndefaldet («Lapsus Ade»), 5) Valkendorfvaaben («Erick Valkendoreps Federne Vaaben»), 6) Egern-Friisvaaben («Erick Valkendoreps Møderne Vaaben»). Under Bunden er graveret: »H Siger Ingelson Sogneprest Peder Hansen Kirkeveri«, og indridset: »xxxxxxv lot iij«. Sekskantet Skaft, Knop med seks Rudetoppe, hvori »IHESUS«, og mellem dem Rækker

Fig. 7. Lyderslev. Sidefigurer fra Korbuekrucifiks.

af Reliefskæl og Tunger med graverede Rullebaand eller Rudeværk; Kumme, med udladende Mundrand, forneden med Akanthusbladdrække i Relief paa prikket Bund. Ingen Mærker. Glat, vistnok yngre *Disk. Sygekalk*, 12,2 cm høj, fra o. 1550—1600; den femtungede Fod har graveret Kant og lille paanaglet Krucifiks, det femkantede Skaft graveret Stavværk, den flade Knop drevne og graverede Blade og fem Rude-
toppe med Reliefminuskler: Iesus (nu staaende paa Hovedet); gammel, men næppe oprindelig Kumme. Ingen Mærker. Senere *Disk*, fra 1700'ernes 2. Halvdel, uden Kors, med to Gange gentaget Mestermærke for T. A. Westrup (Olrik 465).

Alterstager, 38 cm høje, gotiske (Fig. 6), med tre rundede Ringe omkring Cylinderskaffet, af hvilke den midterste er sværest og rigere profileret; tre Grydeben. Under Fodskaalen er et reliefstøbt 4,5 cm højt Støbermærke (se Oversigt. Metalarbejder).

* *Vandkande* (Lavatorium) af Malm, nu i Nationalmuseet, indsendt 1820. Den beskrives 1815 som »en Metal-Lampe(!) i Form af en Oxe eller Løve med Menneskehoved«. **Vandkedel* af Malm med Hank og to Tude, indsendt 1820 som en »Vievandskedel². Begge Kar er sikkert brugte ved den liturgiske Haandvask før Messetjenesten.

†*Messehagel*, gammel, af rødblommet Fløj med Kant af Guld »bon de espagnie«, nævnt 1731 (Rgsk.).

Af et *Korbuekrucifiks*, som 1755 hang over Koret, indsendtes 1916 til Na-

tionalmuseet * Resterne af Figuren (Hovedet, højre Side af Kroppen, Armene), en Del af en øvre Korsarm med Evangelistmedaillon (Johannes) og et Stykke Kantliste med Krabbeblade. *Sidefigurerne* (Fig. 7), Maria og Johannes, der findes i Kirken, er sikkert af samme Mester som de tilsvarende i Magleby, men finere skaarne³.

Font af norsk Marmor, fra 1800'erne. *Fad*, 60 cm i Tvm., af sydtysk Arbejde, med Bebudelsen omgivet af Majuskel-Ring og springende Dyr; paa Randen ligeledes springende Dyr. *Tinkande* med graveret Kirkenavn; i Bunden Stempel: Engel i Portal, med utydelige Bogstaver. *Fontehat* fra o. 1625, i Spirform, med en ottekantet, gennembrudt Laterne, der bæres og krones af otte udsavede, S-svungne Bøjler, af hvilke de øverste samles under en Topfigur: den opstandne Frelser. Paa det nedre Laag ligger mellem Bøjlerne et Lam. Egemaling med lidt Guld. Hatten hænger i en simpel Jernarm.

Prædikestol fra 1605 af Tryggevældetype (Fig. 8). De fire Storfelter har profilsvungne Arkader med Kasetteværk og muslingfyldt

C. A. J. 1915

Bue. Hjørnefigurerne forestiller Evangelisterne og S. Paulus, hvis Navne er reliefskåret i Postamenterne. Lucas er langskægget, Johannes bærer Kalk i Stedet for Bog. Stolens Fodliste og Støttestolpe er moderne. Opgangspanelet med to glatte Felter og firkantet Trappestolpe er oprindelig ligesom det glatprofilerede Rygpanel og den enkle, sekssidede Himmel. Egemaling med lidt Guld og Staffering, hvorunder ligger oprindelig Staffering og Indskrifter. Paa Prædikestolen stod 1755 danske Skriftsteder, paa Frisen Mark. 16,[15], i Storfelterne: 1) Ære være Gud ... evindelig [Luc. 2,14], 2) Act. X, [42], 3) Luc. 24,[46—47], 4) [1 Tim. 1,15], 5) skjultes af en Pille. I de nedre Smalfelter: »Ao 1605 dend Tiid Detloff Holch var Høffvitz Mand paa Trøggevelde blev denne Prædikestoel paa Kirkens Bekostning ...« (Slutningen manglede); i et af Fel-

Fig. 8. Lyderslev. Prædikestol 1605.

terne var to Vaaben som paa Altertavlen omkring et Kristi Monogram. Paa Himlens Frise stod et Skriftsted, Matth. 3,[17].

Stolestader fra o. 1850. †*Herskabsstole*. 1755 fandtes paa de øverste Stole, 1) paa Mandsstolen, paa den ene Side: »T(Vaaben) B Erich Valkenderof (!)«, paa den anden Side: »B (Vaaben) B Herrens Øjne see paa dem som hanem frygte Ps. 33«, 2) paa Fruentimmerstolen, paa den ene Side: »B (Vaaben) B Fru Berite«, paa den anden Side: »T (Vaaben) B Erich Valkenderof(!)«. Vaabnens Udseende er ikke beskrevet. Erik Valkendorf (død 1605), der 1555 fik Højstrup i Pant af Kronen, var g. m. Berete Lindenov (død 1568). Tyge Brahe (død

1640) g. m. Berete Brok (død 1639) ejede Vemmetofte fra 1625. 1665—66 lavede Thomas Snedker fra Hellested bl. a. 24 Fag †*Panel*.

†*Pulpituret* havde foroven et latinsk Skriftsted (Ps. XCVI, [7—10]) og Bogstaverne C: M: T: foruden et dansk Skriftsted (Esai. 2, [2—3]) og: »Til Guds og Hans Menigheds Ære«.

Lysekrone med 8 Arme, i hvis Sving Delfinhoved; flakt Ørn som Topfigur, og anselig Hængeskugle; efter Stilformerne fra Tiden o. 1650. Paa Kuglen er en graveret Indskrift⁴ over Anna Cathrine Jørgens Datter Sorterup, død 24. Aug. 1711 i Kiøbenhafn, »begierede i sit yder-

ste, at denne Lyse-Krone maatte over hendes salig Moder salig Anna Cathrine Hiort hendes Grav i Lydersløv Kirke ophenges og til samme Kirke skienkes«.

Ach, søde Datter, ach! Jeg savner Dig med Smerte,
Din edle Fromhed var en Glæde for mit Hierte,
Din Moder ligned du i Tugt, i Dyd, i Nafn,
Her døde hun fra mig, og du i Kiøbenhafn.

Din høit bedrøvede Fader Jørgen Sorterup.

†*Sejerværk*, nævnt 1661 og 1719 (Rgsk.).

Klokker. 1) Fra 1400'erne, skriftløs, med fem Ringe om Halsen, derunder to uklare Møntaftryk, og lidt længere nede et ligearmet Kors samt et rundt Støbersigil med en Klokke og utydelig Omskrift. Tvm. 101 cm (Uldall. S. 137).

2) Bekostet omstøbt af Vemmetofte Kloster hos Hellerung & Hauberg, Gamst & Lunds Eft. Kiøbenhavn 1876. Tidligere (1755) stod paa Klokken et latinsk Skriftsted [Esai. 2,3] og »Ao 1641 me fecit Claves vam Dam«; paa den nederste Rand C 4 med to Vaaben.

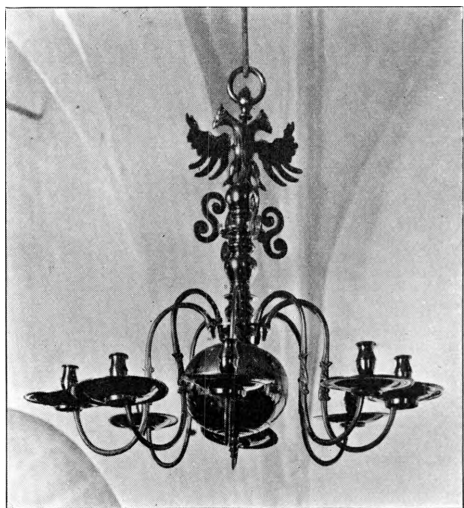

Fig. 9. Lyderslev. Lysekrone.

C. A. J. 1915

GRAVMINDER

Epitaf af Marmor, i enkel, nyklassisk Stil, med graa Ramme om sort Indskrifttavle, 109 × 62,5 cm, over Hr. Friderich Leegardt, Landkommissarius og Forpagter paa Høystруп, født i Wiuf i Jylland 1713, og Hustru Anna Margareta Dyreborg, født i Faaborg 1708; »de oplevede begge en høj Alder og døde dog for tidlig 1783«, efter 39 Aars Ægteskab; af deres Formue testamenterede de 1500 Rdl. til Høystруп Godsdes Fattige, hvoraf Renterne aarlig skulde uddeles til 15 af de mest nødlidende, »deres Minde skal stedse velsignes ey alene af disse nødlidende men og af taknemlige Arvinger«. I Korets Nordvæg.

Gravsten. 1) Over sal. »H. Søfren Christensøn A«, fordum Medtjener i Aalborg 8 Aar, til Holmens Menighed i Kiøbenhafn 15 Aar, siden Sognepræst til Lydersløf og Frøsløf 12 Aar, død 1654 i sit 63. Aar, med sin nu sal. Hustru Karen Hansdatter, født i Kiøbenhafn 1602 og død her 1657, med tvende deres Døtre. Indskriften slutter med et dansk Vers⁵.

Foruden Tværskriftens fordybede Versaler findes en religiøs Randskrift (Dan. 12, 2—13), Hjørnecirkler med Evangelistfigurer, mellem de øvre den opstandne Frelser, mellem de nedre en Putto med Timeglas og Kranie, samt latinske Skriftsteder. Ølandsk Sten, 209 × 148 cm, nu (som i 1755) i Sakristiets Gulv.

2) Bekostet af hæderlig og højlærd Mand, M. Jørgen Sorterup, over sin allerkæreste, fromme og dydige Hustru s. Anna Catrina Hiort, velfornemme Christian Gertsen Hiorts Datter af Kiøbenhafn, død 17. Sept. 1694, paa den sjette Dag efter at hun havde født sin første Datter, da hun havde levet med ham i Ægteskab ikkun 1 Aar og 17 Dage og i Verden 20 Aar og 9 Dage.

Ach! Graven har min Øine-Løst
Iesu vær min Siæle Trøst.⁴

Fordybede Versaler i Baandslyngramme med Hjørnerosetter. Ølandsk Sten, 164 × 92 cm, nu indmuret i Vaabenhusets Væg. 1755 hang Sorterups Lysekronen mellem Krucifikset og Prædikestolen og over denne Ligsten.

3) Marcus Friese, født i Kalmamark i Holsten 12. Juni 1641, Søn af Hr. Marcus Friese Pastor ibid. og Margareta Dreier, gift i Oldenburg⁶ d. 18. Okt. 1671 med Margareta Meklenborg, Datter af Krigskommissær og Borgmester Christian Meklenborg, 1677 beskikket af Dronning Charlotta Amalia til Forvalter først over Frideriksdal, siden over Giorsløf og Søholm, og omsider over Vemmetofte, død paa Høystруп 11. Okt. 1705, hvor han boede i 22 Aar; begravet paa dette Sted, »til sidste Ende paa sine møjsomme Reiser og mange Tjenester, som han højførstelige grevelige og adelige Personer gjort haver«. Fordybet Skrifteskrift, med Hjørnerosetter og mellem de øvre en Oval med to Vaaben i Relief (Skjoldene udslidte, Mandens Hjelmtægn en Stjerne mellem

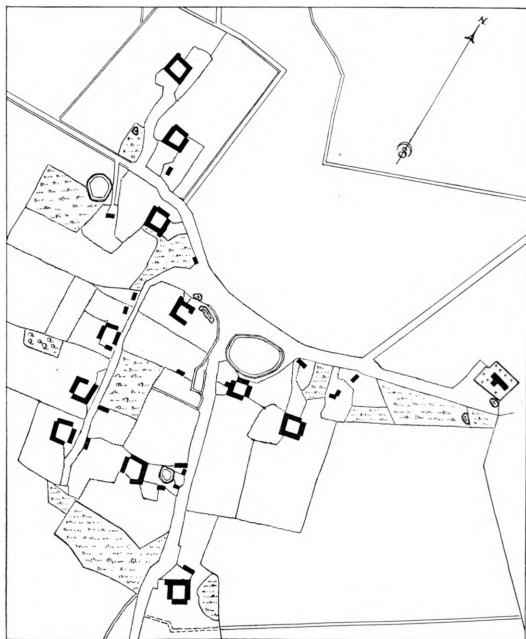

Fig. 10. Lyderslev 1804—05.

»Monumentet« sad i 1750'erne over Sakristidøren. Senere sagdes det, at Billedet forestillede Jørgen Sorterup⁷.

Gravsten. 1) Over Præsten Niels Rasmussen, myrdet 1635⁸.

2) Med latinsk Indskrift over Mogens Jørgensen Mørch, født 30. Okt. 1657, sat i Skole (mysis consecratus) 1662, kommet til Akademiet 1673, død 9. Nov., begravet 16. Nov. 1674. Stenen laa 1755 i Skibets Gulv.

3) Jørgen Sorterup⁸; maaske identisk med den bevarede Sten 2.

Af en tidligmiddelalderlig *Kridtstensgrav*⁹, der blev fundet 1900, er kun bevaret * Hovedrummet, udhulet i en Kridtkvader, samt to i Kisten fundne Ibsskaller, der har været baarne som Pilgrimstegn. Nu i Nationalmuseet.

Forsvundne Gravminder.

Vinger, Kvindens: Overkroppen af et Dyr). Ølandsk Sten, 194 × 90 cm, 1758 liggende i Gangen paa Kirkegulvet, senere udenfor Vaabenhusets Østmur, og nu indsat i dets Sydveg.

*4) Lille Kridtsten, trapezformet, med indhugget Kristi Monogram, Timeglas og M A D 1724. Nu i Nationalmuseet.

Epitaf over Præsten Christen Sørensen, død 1669, uden Aarstal og Personalindskrift, men med Portrætmaleri af Mand, Hustru og fem smaa Børn og »Symbola«: Christi sero lucem, Anchora pia beata.

KILDER OG HENVISNINGER

Regnskaber 1661—71 (RA) 1718—76 (RA og LA). — Kaldsbog fra 1820 (ved Embedet). — Præsteindberetninger 1755 (NM), 1758 (LA). — Museumsindberetninger af W. Møllerup 1892, K. V. Barfoed 1914 og C. A. Jensen 1915. Revideret af C. A. J. og V. H. 1930. — Weinwich: Hist. Efterretninger om Stevns Hrd. 1776. S. 67—68; samme: Beskrivelse over Stevns Hrd. 1798. S. 142—43.

¹ Kronens Skøder II, 383. Brasch: Vemmetofte II, 196. ² KhS. 5. R. VI, 691. ³ Beckett: Danmarks Kunst II, 183, 186. ⁴ KhS. 5. R. VI, 792. Personalhist. Tidskr. I, 156. ⁵ KhS. 2. R. V, 178. ⁶ For Oldenburg har Indb. 1755. læst Eklenfør. ⁷ Brasch: Vemmetofte II, 93. ⁸ KhS. 2. R. V, 175. ⁹ Fundberetning af Ivar Hertzprung 1900 (NM).